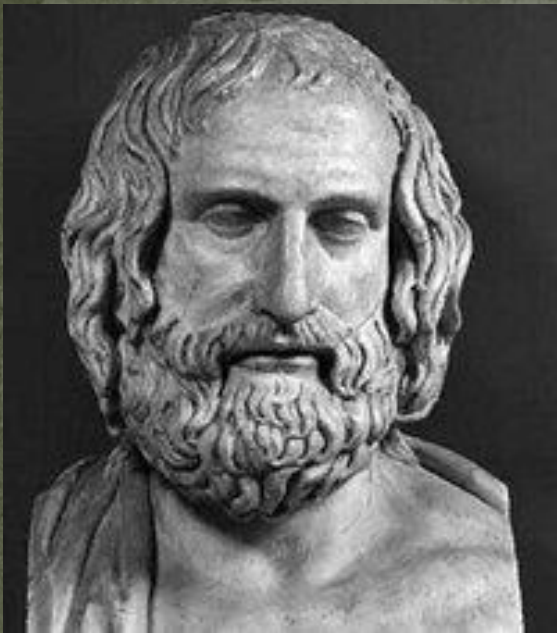

FILOZOFIJA ODGOJA

PREDAVANJE

BR. 13.

Protagora (481-411)

Gorgija (485-380)

Sofisti

- prosvjetitelji i odgajatelji stare Grčke -

- Sredinom V. st. pr.n.e. **filozofski interes okreće se od objekta prema subjektu.** Rastao je interes za razmišljanje o **fenomenima kulture i civilizacije** (posljedica je to društvenih promjena u Grčkoj i sve intenzivnijih dodira Grka sa stranim narodima; ne samo s civilizacijama Egipta, Babilona i Perzije).

- Postavljaju se pitanja:

- Jesu li različiti narodni i mjesni načini života, religiozni i moralni zakonici, samo konvencije ili nisu?

- Je li **grčka kultura u odnosu na negrčke ili barbarske kulture nešto promjenljivo ili ona počiva na prirodi?** Je li ona božanski ustanovljena ili prilagodljiva?

- Počelo je to **antropološkog razdoblja filozofije**, koja se bavi sve više **mikrokozmosom** nego makrokozmosom (I Demokrit je rekao: “Čovjek je mali uređeni svijet”)
- Oni su svojevrsni **enciklopedisti**; na temelju prikupljenih podataka o različitim narodima, običajima i vjerovanjima stvaraju **teorije o podrijetlu civilizacije, jezika, društvenih i političkih normi** – ili pak relativistički zaključuju da nije moguće objektivno znanje o društvu (obzirom na uočene različitosti).
- **Njihov cilj nije bio uspostavljanje objektivnih normi utemeljenih na nekoj nužnoj istini.**

- Cilj sofista bio je praktično-filozofski; postali su oruđe obrazovanja u grčkim gradovima, nastojeći podučavati umijeću življenja

Povezanost sofista s učenicima je bitna, jer cilj je sofista podučavanje.

Sofisti drže predavanja po gradovima, oni su lutajući učitelji koji putuju iz grada u grad, prikupljajući pritom nova znanja i iskustva.

Upućivali su ljude u razna područja: gramatiku, tumačenje pjesnika, filozofiju mitologije i religije itd.

No, iznad svega, bavili su se podučavanjem retorike.

- U demokratskoj Ateni, posebno u Periklovo vrijeme, sve je više slobodnih građana – naročito mladi – htjelo napredovati u političkom životu, za što je bila potrebno vježbanje u nekoj vrsti umijeća.

- (Ranije je stjecanje državnčkih umijeća bilo uglavnom stvar obiteljske tradicije ili osobnih veza s istaknutim državnicima, kao i stvar praktičnog stjecanja iskustva osobnim sudjelovanjem u političkom životu).

-

- Sofisti daju načelno svakome slobodnom građaninu mogućnost teorijske pripreme za praktični, društveni i politički život.
- Sofisti naučavaju političko umijeće za **novu aristokraciju** uma i sposobnosti.
- Tu je **retorika** bila apsolutno nužna, a s njome i **gramatika** (kao nauka o sastavljanju govora), **logika** i **dijalektika** (nauka o pravilima za pobijanje i dokazivanje teza; umijeće raspravljanja na temelju pitanja i odgovora).

Treba reći da „Površnost sofista u pristupu odgoju (obrazovanju), tamo gdje je postojala, dobrim je dijelom bila uvjetovana površnošću potreba onih koji su taj odgoj (obrazovanje) tražili.“ (M. Polić.)

- Kako su sofisti poučavali rječitosti (govorništvu), razvili su **logička umijeća** da o jednoj stvari govore s različitih stajališta – *pro et contra*.

Tako na primjer **Protagora** naučava da:

“Čovjek je mjera svih stvari, onih koje jesu, da jesu, a onih koje nisu da nisu.” (Ova postavka je kasnije poznata i kao “*Homo-mensura*”);
“O svakoj stvari postoje dvije tvrdnje, jedna drugoj protivne”; “O bogovima ne mogu znati ni da jesu ni da nisu, ni kakvog su oblika; jer puno toga sprječava pouzdano znanje: nejasnoća stvari i kratkoća ljudskog života.”

“Svojom tezom Protagora je svaku ideologiju doveo u pitanje otvarajući tako prostor odgoju nasuprot manipulaciji... Može li uopće istinski odgajatelj odgajati, a da se javnost (čitaj: vlast), utoliko više ukoliko je autoritarnija i sklonija instrumentalizaciji odgoja, prije ili kasnije ne uznemiri. Ako je suditi po sudbini Protagore, a onda i onih koji su mu slijedili, čini se da ne može.“

(M. Polić , *K filozofiji odgoja*)

Trazimah: “Ja kažem da pravednost nije ništa drugo nego korist jačega”

Gorgija: “Ničega nema. Ako bi nešto i postojalo ljudi to ne bi mogli spoznati. Ako bi se i moglo spoznati, ne bi se dalo priopćiti drugim ljudima.”

Kritija: “Potom su, čini mi se, ljudi... ustanovili zakone da bi pravda nasilje držala u sužanjstvu. Ako bi tko griješio bivao bi kažnjen. Nakon toga, kad su već zakoni priječili ljudima da javno čine nasilna djela – a oni ih činjahu tajno, onda je, čini mi se, neki pametni i mudri čovjek izmislio za smrtnike strah od bogova, da bi zlotvore bila neka strava i onda ako bi tajno nešto radili...”

Antifont: “Oni koji su potekli od uglednih otaca mi pazimo i poštujemo, a one koji nisu iz ugledne kuće niti pazimo niti poštujemo. U tom smislu odnosimo se među sobom kao barbari, jer **po prirodi svi smo mi, i barbari i Heleni, u svemu jednako stvoreni.** To se može vidjeti po onome što je po prirodi svim ljudima nužno. Na isti način svi imaju mogućnost to postići, i u svemu tome ne razlikuje se od nas niti ijedan barbar niti Helen. Jer svi mi dišemo zrak kroz usta i kroz nos i svi jedemo rukama”

Hipija: “**Zakon je silnik nad prirodom čovjeka**” (radi se o razlici prirodnog i pozitivnog prava kao protivnog prirodi)

Tako su sofisti i sofistika došli na loš glas zbog skepticizma i relativizma, ispraznog “mudrijanja” koje je samo sebi svrhom (tzv. eristika).

- Otuda i sofizam kao naziv za namjerno pogrešan zaključak s ciljem zbunjivanja i ismijavanja sugovornika.

- Treba kazati da sofisti nisu razlikovali odgoj i obrazovanje, te su sve smatrali predmetom učenja, pa i odgoj nije bio drugo nego obrazovanje.

“Odgoj se naravno ne može svesti samo na obrazovanje, jer čovjekove moći i odgojne potrebe nisu samo razumske, ali jednako tako ni "moralni odgoj" ne može biti zamjena za obrazovanje. Odgoj ne može, a da i dalje ostane odgoj, zaobići pitanja i o važnijima vrijednosti kada se takva pitanja pojave, a s obrazovanjem ona se obavezno pojavljuju, pa samim tim ni obrazovanje nije vrijednosno neutralno. Iako nisu propitivali bit i smisao odgoja, sofisti su svojim pristupom odgoju omogućili da odgoj uskoro postane predmetom filozofskog interesa. No oni su jednako tako omogućili da se djelovanje svih bitnih činilaca u odgoju učini vidljivim i dostupnim kritičkom propitivanju. Konačno, oni su ti koji su čovjeka doveli u središte filozofskog interesa. Ako je naime čovjek mjera svih stvari kao što je to rekao Protagora, onda i mjera odgoja mora biti čovjek.”

(M. Polić , *K filozofiji odgoja*)

“Cjelokupni povijesni razvitak odgoja, kao djelatnosti kojom se čovjek neposredno samoočovječuje, ukazuje na to da je odgoj bez slobode odgajanika i odgajatelja nemoguć. Svaki pokušaj da ga se instrumentalizira, bez obzira u čijem interesu, završavao je njegovim izvrgavanjem u vlastitu suprotnost, tj. u opetovanje kulturnih obrazaca u kojima je povijesno-nagovjesna bit kulture već bila mrtva. Time je na djelu bio ne više odgoj kao istinska potvrda biti kulture i čovjeka nego djelatnost kojom kultura potire samu sebe, jer u čovjeku guši ono budućnosno, tj. ono što nosi buduće kao mogućnost drukčijeg. To što mi danas jesmo možemo zahvaliti tome što potpuna instrumentalizacija odgoja dosad nije uspjela, iako pokušaja nije nedostajalo.”

(Milan Polić , *K filozofiji odgoja*)